

ХМЕЛЕВСЬКА Н. В.,
кандидатка юридичних наук,
адвокатка, доцентка,
доцентка кафедри кримінального права
та процесу
(Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова)

УДК 343.140.02

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.36>

ЮВЕНАЛЬНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

У статті проаналізована спеціалізація суб'єктів, які працюють з неповнолітніми у кримінальних провадженнях. Ювенальна спеціалізація відіграє ключову роль у становленні та розвитку ювенальної юстиції в Україні. На сьогодні існують ювенальні дізнавачі, слідчі, прокурори, судді, створений сектор ювенальної пробації, проте відсутня спеціалізація у адвокатів, які працюють з неповнолітніми.

Спеціальних вимог щодо спеціальних знань та вмінь дізнавачів та слідчих не ставиться, існує недосконалість їх відбору та спеціальної підготовки. Потрібно проводити практично орієнтоване навчання для досконалого вміння в роботі з неповнолітніми.

В Україні з неповнолітніми працюють ювенальні прокурори і не лише з правопорушниками. Позитивним моментом є те, що ювенальні прокурори є у кримінальних провадженнях, де неповнолітня особа залучена до провадження як потерпілий або є особою, права та інтереси якої порушено чи може бути порушено внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Заслугує на увагу досвід Німеччини щодо спеціалізації прокурорів. Законодавство Німеччини передбачає, що прокурори, які займаються кримінальними правопорушеннями у справах неповнолітніх, повинні пройти спеціальну підготовку та мати досвід у соціально-освітніх справах, пов'язаних з розвитком неповнолітніх, але на практиці багато департаментів додають власний батьківський досвід прокурора для досягнення цих спеціальних знань. Оскільки закон вимагає, щоб прокурори володіли спеціальними навичками у сфері розвитку неповнолітніх, зазвичай прокурор не починає свою кар'єру у відділі злочинів неповнолітніх.

В Україні відсутні ювенальні суди, проте є спеціалізація суддів, які розглядають кримінальні провадження відносно неповнолітніх. Важливим та необхідним є введення спеціалізації для слідчих суддів та суддів, які розглядають кримінальні провадження, де потерпілим або свідком є неповнолітній. КПК України потребує швидких змін у цій частині. На сьогодні дискусійним питанням є створення відокремлених ювенальних судів в Україні, зарубіжний досвід деяких країн показує позитивні аспекти його створення, а на сучасному етапі становлення ювенальної юстиції в Україні потребує додаткового вивчення.

Адвокатура робить перші кроки до спеціалізації. Створений Центр «Адвокат дитини» ВША НААУ, проводяться спеціалізовані заходи підвищення кваліфікації, проте цього недостатньо для висококваліфікованої роботи з неповнолітніми. Відсутність спеціалізації може призвести до серйозних проблем у практиці, зокрема перешкоджання у проведенні заходів відновного правосуддя

через недостатність знань про них у адвокатів, недотримання найкращих інтересів дитини, тощо.

В органах пробації існує ювенальна спеціалізація, яка теж потребує вдосконалення.

Ключові слова: ювенальна юстиція, неповнолітні, дружнє до дитини правосуддя, найкращі інтереси дитини, спеціалізація.

Khmelevska N. V. Juvenile specialization as a necessary element of the development of juvenile justice

The article analyzes the specialization of subjects who work with minors in criminal proceedings. Juvenile specialization plays one of the key roles in the formation and development of juvenile justice in Ukraine. Today, there are juvenile investigators, investigators, prosecutors, judges, the juvenile probation sector has been created, but there is no specialization among lawyers who work with minors.

There are no special requirements for the special knowledge and skills of inquirers and investigators. Therefore, there is an imperfection in their selection and special training. It is necessary to conduct practically oriented training for perfect skills in working with minors.

In Ukraine, juvenile prosecutors work with minors and not only with offenders. A positive point is that there are juvenile prosecutors in criminal proceedings where a minor is involved in the proceedings as a victim or is a person whose rights and interests have been violated or may be violated as a result of the commission of a criminal offense. The experience of Germany regarding the specialization of prosecutors deserves attention. German law stipulates that juvenile prosecutors must have special training and experience in social and educational cases related to juvenile development, but in practice many departments add the prosecutor's own parenting experience to achieve this specialized knowledge. Because prosecutors are required by law to have specialized skills in the field of juvenile development, it is not common for prosecutors to begin their careers in the juvenile delinquency division.

There are no juvenile courts in Ukraine, but there is a specialization of judges who consider criminal proceedings against minors. It is important and necessary to introduce specialization for investigative judges and judges who consider criminal proceedings where the victim or witness is a minor. It is needs quick changes in this part. Today, the creation of juvenile courts in Ukraine is a debatable issue, the foreign experience of some countries shows the positive aspects of its creation, and at the current stage of the formation of juvenile justice in Ukraine, it needs additional study.

The lawyers is taking the first steps towards specialization. The "Child's Advocate" was created, and specialized training activities are being carried out, but this is not enough for highly qualified work with minors. The lack of specialization can lead to serious problems in practice, in particular, obstacles in the implementation of restorative justice measures due to insufficient knowledge, failure to observe the best interests of the child, etc.

There is a juvenile specialization in the probation authorities, which also needs improvement.

Key words: juvenile justice, minors, child-friendly justice, best interests of the child, specialization.

Вступ. В Україні активно розвивається ювенальна юстиція, останніми роками можна спостерігати ряд позитивних змін в цій сфері, зокрема, впровадження відновного правосуддя, методики «зеленої кімнати», центрів «Барнахус», тощо. Окрім того,

важливим в роботі з неповнолітніми, які контактують із законом, є спеціалізація працівників. Робота з неповнолітніми потребує спеціальних знань та вмінь, адже тільки так зможуть бути дотримані найкращі інтереси дитини в кримінальному провадженні та зможе впроваджуватись правосуддя, дружнє до дитини. Спеціалізація існує в ювенальній юстиції, є ювенальні працівники правоохоронних органів, прокурори та судді, проте це питання потребує вдосконалення.

Питанню спеціалізації приділяли увагу вітчизняні науковці такі як О. А. Беженцев, А. М. Бірюкова, Г. Я. Борисевич, В. Д. Бринцев, О. І. Бублик, М. Ю. Веселов, І. В. Волошина, Г. Л. Грігорова, Д. М. Замишляєва, І. В. Зошій, Ю. Б. Ірхін, Л. М. Карнозова, П. Ф. Карпечкін, О. О. Кобзєва, Н. М. Крестовська, О. П. Кучинська, І. Є. Марочкін, В. В. Одуденко, М. В. Онішук, М. А. Погорєцький, Г. В. Попов, С. В. Прилуцький, Ю. Д. Притика, К. В. Продіус, О. Ю. Сафонова, Д. Б. Сергєєва, Н. П. Сиза, О. З. Хотинська, Н. М. Хромова, О. Г. Яновська та ін. Так, Веселов М. Ю., вказує, що ювенальна спеціалізація в кримінальному провадженні має досягатися завдяки поєднанню норм кримінального процесуального права та механізму адміністративно-правового регулювання забезпечення такої спеціалізації, що містить або міститиме таке [1]. Червінко М. вважає, що ювенальна спеціалізація фахівців органів кримінальної юстиції частково ґрунтується на тому, що уповноважені суб'єкти мають специфічні компетентності, серед яких – знання дитячої психології та комунікації. Від уміння якісно комунікувати з дитиною прямо залежить сприйняття та розуміння дитиною порядку процесуальних дій та їх наслідків, ефективна участь у провадженні, можливість використання в повному обсязі своїх процесуальних прав, доступ до справедливого правосуддя [2]. Цілком логічними є рекомендації, які сформульовані автором, а саме для слідчих і дізнавачів – спеціалізоване навчання у закладах вищої освіти, запровадження відповідних навчальних дисциплін, для прокурорів – конкретизація вимог для роботи на посаді ювенального прокурора, для захисника – запровадження ювенальної спеціалізації.

Постановка завдання. Здійснити аналіз ювенальної спеціалізації як необхідного елемента розвитку ювенальної юстиції.

Результати дослідження. У КПК України вказано, що досудове розслідування, в якому підозрюваним чи обвинуваченим є неповнолітня особа, обов'язково має здійснювати винятково слідчий чи дізнавач, який спеціально уповноважений керівником відповідного органу досудового розслідування, якому він підпорядковується, на здійснення досудового розслідування щодо неповнолітніх [3]. Однак, спеціальних вимог щодо їх спеціальних знань та вмінь не ставиться. Підтвердженням недосконалості відбору та спеціальної підготовки є Звіт про результати моніторингу судових процесів в Україні «Стандарти правосуддя, дружнього до дитини, та їх втілення в Україні (кримінальний аспект)». Зокрема, деякі учасники спеціалізованих навчань скаржилися на те, що вони далеко не завжди мають практичну користь. Здебільшого зводяться до лекційних занять з коментуванням законодавства, і респонденти зауважують це як недолік, адже є усвідомлена потреба у прикладних знаннях і навичках [4]. Спеціалізація дізнавачів та слідчих у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх потерпілих та свідків не передбачена.

Ювенальні прокурори працюють з неповнолітніми у кримінальних провадженнях. Серед вимог, які висувають до ювенальних прокурорів є високі моральні, ділові та професійні якості, а також необхідність у найкоротший строк пройти навчання за спеціалізацією в Тренінговому центрі прокурорів України або його регіональних відділеннях з отриманням документа про проходження спеціального навчання [5]. Серед навчальних програм в Каталозі тренінгових програм для прокурорів на I півріччя 2023 року можна знайти програму «Особливості процесуального керівництва та підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях за участю дітей». Основними темами навчання є принципи правосуддя, дружнього до дітей, шляхи здійснення досудового розслідування з дотриманням підходів, дружніх до дітей, забезпечення дотримання інтересів дітей під час здійснення судового розгляду та виконання покарань [6]. Позитивним моментом є те, що ювенальні прокурори є у кримінальних провадженнях, де неповнолітня особа залучена до провадження як

потерпілий або є особою, права та інтереси якої порушено чи може бути порушено внаслідок вчинення кримінального правопорушення [7].

Досить дискусійною є пропозиція Декайло П., Бабій В. щодо закріплення у чинному законодавстві вичерпний перелік умов, необхідних для отримання посади ювенального слідчого, дізнавача чи прокурора, головною з яких має бути наявність педагогічної освіти [8]. Не заперечуючи необхідність закріплення переліку умов, досить дивно виглядає вимога педагогічної освіти, яка може стати серйозною перешкодою в можливості працювати з неповнолітніми в кримінальних провадженнях. Окрім того, існує ризик створити ще одну формальну вимогу, яка мало чим допоможе в практичній роботі ювенального прокурора. Є можливість залучати у кримінальні провадження педагога, психолога, а тому постійне якісне підвищення кваліфікації ювенальних дізнавачів, слідчих та прокурорів було б цілком достатньою умовою для їх роботи з неповнолітніми. Подібний шлях вирішення цього питання запропонований під час реалізації пілотного проекту «Шлях до впровадження правосуддя, дружнього до дитини», а саме здійснення досудового розслідування та процесуального керівництва виключно спеціально уповноваженим ювенальним слідчим, дізнавачем, прокурором, які пройшли спеціалізоване навчання, їх навантаження становлять лише кримінальні провадження за участю дітей [9].

Важливість спеціалізації прокурорів підкреслює Кісліцина І. О., яка вказує що на ювенальних прокурорів покладено вкрай важливі завдання щодо захисту прав та інтересів неповнолітніх, які вчинили правопорушення або постраждали від неправомірних дій з боку інших осіб. Вимоги до ювенальних прокурорів потребують свого удосконалення та чіткої регламентації на рівні галузевих наказів Генерального прокурора [10].

Заслугує на увагу досвід Німеччини щодо спеціалізації прокурорів. Законодавство Німеччини передбачає, що прокурори, які займаються кримінальними правопорушеннями у справах неповнолітніх, повинні пройти спеціальну підготовку та мати досвід у соціально-освітніх справах, пов'язаних з розвитком неповнолітніх, але на практиці багато департаментів додають власний батьківський досвід прокурора для досягнення цих спеціальних знань. Оскільки закон вимагає, щоб прокурори володіли спеціальними навичками у сфері розвитку неповнолітніх, зазвичай прокурор не починає свою кар'єру у відділі злочинів неповнолітніх. Більшість прокурорів у відділі злочинів неповнолітніх є жінки. Цінною є думка одного з ювенальних прокурорів в Німеччині: «Треба старанно працювати, щоб мати добру репутацію. Ви можете проявити креативність і самостійно визначити, як ви будете виконувати свою роботу, і розробити власні методи. Потрібно бути комунікабельним, а не виглядати авторитарним нелюдом. Немає нічого страшнішого, коли людина представляє себе всезнайкою, хоча насправді вона не має відповідей на всі питання» [11]. Батьківський досвід та високі морально-етичні якості, досвід у соціально-освітніх справах допомогли б і українським прокурорам працювати з неповнолітніми.

В Україні також є спеціалізація для суддів, які розглядають кримінальні провадження за участі неповнолітніх. У ст. 18 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів» вказано, що у місцевих загальних судах та апеляційних судах діє спеціалізація суддів із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх. Судді (суддя), уповноважені здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, обираються з числа суддів відповідного суду зборами суддів цього суду за пропозицією голови суду або за пропозицією будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше трьох років і можуть бути переобрані повторно. Вимогами до ювенальних суддів є стаж роботи суддею не менше десяти років, досвідом здійснення кримінального провадження в суді і високими морально-діловими та професійними якостями. У разі відсутності в суді суддів з необхідним стажем роботи суддя, уповноважений здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, обирається з числа суддів, які мають найбільший стаж роботи на посаді судді. Судді, уповноважені здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, не звільняються від виконання обов'язків судді відповідної інстанції [12]. Виникає питання щодо необхідності тривалого стажу роботи на посаді судді для ювенальних суддів та чи це зможе

допомогти у покращенні роботи з неповнолітніми. Скоріш за все, більш важливішим є не тільки формальний стаж, а періодичне проходження навчання, контроль у формі відповідних іспитів або захист дисертації з відповідної тематики.

Згадуючи історію, ювенальні суди існували на українських землях на початку ХХ століття. Ініціатором створення судів для розгляду кримінальних проваджень стосовно неповнолітніх на українських землях стали суспільні, а не державні інституції (мирові судді, місцеве самоврядування, громадські організації та рухи). Правовою основою для створення ювенальних судів в було імперське законодавство. Хоч ювенальні суди на українських землях не утворили єдину систему, проте вони запровадили вивчення особистості та причин правопорушень неповнолітніх [13].

У межах програми по удосконаленню системи ювенальної юстиції як комплексної системи спеціалізованого державного і громадського забезпечення і захисту прав дитини Харківським громадським центром «Молодь за демократію» у 2003–2005 рр. реалізувався проєкт «Модельний ювенальний суд – крок до вдосконалення ювенальної юстиції в Україні». Модельний ювенальний суд, створення якого розпочато ще в травні 2004 року на базі Дерагічівського районного суду, – це звичайний суд міського рівня з високоефективною організацією апарату, спрямований на забезпечення судової діяльності при чіткому розмежуванні процесуальних і адміністративно-управлінських функцій, з високим рівнем судочинства, в якому запроваджена спеціалізація двох суддів на розгляді справ, що зачіпають права і законні інтереси неповнолітніх, і введена посада спеціаліста з пробації. Умовами для роботи модельного ювенального суду була професійна підготовка суддів, підготовка соціальних працівників, які б виконували важливі функції збору інформації, реінтеграції, тощо, професійна підготовка практикуючих юристів, які спеціалізуються на представленні інтересів неповнолітніх, впровадження відновного правосуддя, вивчення та узагальнення досвіду та ін [14].

Сьогодні в нашій державі існує ресурс «Модельні суди: Майданчик добрих практик», який передбачає клієнтоорієнтованість суду, судове адміністрування, безпеку суду, роботу з вразливими категоріями відвідувачів суду, комунікацію, управління кадрами. Серед позитивних практик не оминули увагою роботу з неповнолітніми. Запроваджують найкращі практики для уникнення повторної травматизації дітей у суді, їх допиту, спеціально обладнані зали очікування та розгляду, тощо. Чимало суддів та працівників апаратів судів з власної ініціативи створюють простір, безпечний для дітей, а судові волонтери надають необхідну підтримку дітям під час провадження. Наприклад, у Козельщинському районному суді Полтавської області обладнали «зелену кімнату», яка допомагає створити умови, дружні до дітей, що є свідками чи потерпілими. Деякі суди залучені до впровадження моделі «Барнахус» [15].

Слушною є думка Оверчук С. В. про те, що наступним кроком судової реформи в Україні має стати створення автономної підсистеми судів у справах неповнолітніх. Впровадження спеціалізації судді, уповноваженого здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, доцільно розглядати як проміжний етап у розбудові ювенальної юстиції в напрямку утворення повноцінного комплексу взаємопов'язаних органів [16]. Існують і протилежні думки, наприклад Саленко О. В. вважає, що обтяження судової системи великою кількістю спеціалізованих судів не завжди свідчить про розвиток суспільства та держави [17]. Частково погоджуючись з такою думкою, необхідно зазначити, що дійсно недоречно створювати такі спеціалізовані суди як земельний чи сімейний, але спеціалізація в роботі з дітьми необхідна. Підтвердженням цієї думки слугує висновок Сілантьєвої Е. Є. про те, що в усіх правових системах ювенальний суд посідає центральне місце серед державних органів, уповноважених розглядати й вирішувати найскладніші справи неповнолітніх [18].

Важливим та необхідним є введення спеціалізації для слідчих суддів та суддів, які розглядають кримінальні провадження, де потерпілим або свідком є неповнолітній. КПК України потребує швидких змін у цій частині.

Привертає до себе увагу постать адвоката, який здійснює захист неповнолітніх в конфлікті із законом або представляє інтереси неповнолітнього потерпілого чи надає

професійну правничу допомогу неповнолітньому свідку. В Україні відсутня ювенальна спеціалізація адвокатів.

Досліджувала питання спеціалізації захисників Юсупова К. О., яка стверджує, що в умовах сьогодення постала необхідність розроблення механізму запровадження спеціалізації щодо адвокатів-захисників. Автор шляхом проведення опитування про доцільність запровадження ювенальної спеціалізації захисників неповнолітніх підозрюваних встановила, що 46,7 % слідчих НПУ, 62,5 % суддів, а також 37,5 % адвокатів підтримують запровадження спеціалізації [19].

Звертає на себе увагу висновок Лакатош Н. Й. про те, що питання забезпечення неповнолітньому права на захист у кримінальному провадженні не вирішуються виключно ювенальною спеціалізацією (кваліфікаційними вимогами) окремих учасників кримінального провадження та потребують подальших наукових досліджень щодо їх ефективного застосування та удосконалення [20]. Звісно, що лише встановити кваліфікаційні вимоги буде замало, але навіть це краще на фоні повної відсутності спеціалізації адвокатів.

Адвокатура не залишається осторонь захисту неповнолітніх та робить перші кроки до спеціалізації. Так, 2020 рік став періодом докорінних змін у національній системі захисту прав дитини, пов'язаних з реформуванням системи ювенальної юстиції та активними напрацюваннями з питань розбудови дитячого права в Україні як комплексної, міждисциплінарної галузі, що включає в себе широке й різноманітне коло правовідносин, учасником яких є дитина. Ювенальній спеціалізації як елементу реформування системи юстиції щодо дітей нещодавно було приділено увагу на конференції «Формування та перспективи розвитку ювенального права в Україні», до участі в якій з тематичною доповіддю долучилася керівник Центру «Адвокат дитини» ВША НААУ Лариса Гретченко [21].

Веселов М. Ю. пропонує встановити у нормах КПК України обов'язкові вимоги щодо спеціалізації суддів (щодо розгляду всіх питань стосовно неповнолітньої особи, у тому числі і під час виконання судових рішень), слідчих суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів у кримінальних провадженнях стосовно неповнолітніх [22]. Така пропозиція цілком слушна. Окрім того, необхідно запровадити практично орієнтоване навчання для всіх професіоналів, які працюють з дітьми в сфері ювенальної юстиції.

Досить дискусійним питанням є створення ювенальних судів в Україні. Зокрема, Семерак О. С. вважає, що міжнародні документи спонукають Україну в процесі подальшого реформування судоустрою внести відповідні зміни до Конституції України та запровадити інститут ювенального правосуддя шляхом створення системи спеціалізованих судів із розгляду справ щодо неповнолітніх [23]. Згадуючи досвід створення ювенальних судів у США, 1 липня 1899 року з відкриттям суду у справах неповнолітніх у Чикаго під егідою судді Джуліана Мака зародилася сучасна система ювенальної юстиції. Спеціалізовані суди у справах неповнолітніх і система ювенальної юстиції поширилися по всій країні та працювала з неповнолітніми в контакт із законом. Ювенальні суди відрізнялися від кримінальних судів для дорослих, орієнтованих на покарання. За словами судді Мака, функція судів у справах неповнолітніх і системи правосуддя полягала в тому, щоб «не стільки карати, скільки виправляти, не принижувати, а підносити, не придушувати, а розвивати, не робити правопорушника правопорушником, а гідним громадянином» [24]. Хоча деякі науковці стверджували, що на практиці суди у справах неповнолітніх не зробили такої революції в ювенальній юстиції, як сподівалися їхні прихильники. Однією з причин стало те, що багато суддів, які очолили суди у справах неповнолітніх, не поділяли напрям на відновлення, який лежав в основі створення цих судів. Суди у справах неповнолітніх викликали значну критику. Дехто критикував їх за те, що вони позбавляли обвинувачених основних процесуальних прав, водночас піддаючи серйозним санкціям. Натомість інші критикували їх як надмірно поблажливі до неповнолітніх, які вчинили тяжкі злочини. Так йшло формування та різні періоди становлення ювенальних судів у США. Ця критика призвела до серйозних змін у судах у справах неповнолітніх, але вони пройшли становлення, вдосконалились та залишаються актуальними на сьогодні. З судів, створених

у прогресивну епоху, збереглися лише ювенальні суди, лише вони набули значного поширення та законодавчу підтримку. Довгостроковою перспективою в США є збільшення ступеню судової спеціалізації [25].

У Наказі від 01.06.2023 року «Про запровадження та реалізацію пілотного проекту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність» вказано визначення ювенальних суб'єктів, а саме ювенальний слідчий, дізнавач, прокурор – слідчий, дізнавач органів поліції, уповноважені на здійснення досудового розслідування та дізнання, прокурор, уповноважений на здійснення процесуального керівництва у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх [26].

У Стратегії Ради Європи з прав дитини на 2022-2027 рр. «Права дитини на практиці: від стабільної реалізації до спільного новаторства» зазначені проблеми, зокрема про те, що юристи не мають належної підготовки, зокрема для того, щоб належним чином вислухувати дітей та юрисдикції не мають достатньої спеціалізації і не завжди адаптовані до прав і потреб дітей [27].

У сфері пробації теж приділена увага ювенальній сфері. Так, Типове положення про сектор ювенальної пробації вказує, що сектор ювенальної пробації є уповноваженим органом з питань пробації, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та пробації щодо неповнолітніх [28]. Головна ідея функціонування ювенальної пробації – не покарати, а допомогти в реабілітації й ресоціалізації неповнолітнього [29].

Висновки. Ювенальна спеціалізація відіграє ключову роль у становленні та розвитку ювенальної юстиції в Україні. На сьогодні існують ювенальні дізнавачі, слідчі, прокурори, судді, створений сектор ювенальної пробації, проте відсутня спеціалізація у адвокатів. Спеціальних вимог щодо спеціальних знань та вмінь дізнавачів та слідчих не ставиться, існує недосконалість їх відбору та спеціальної підготовки. Потрібно проводити практично орієнтоване навчання для досконалого вміння в роботі з неповнолітніми.

В Україні з неповнолітніми працюють ювенальні прокурори і не лише з правопорушниками. Позитивним моментом є те, що ювенальні прокурори є у кримінальних провадженнях, де неповнолітня особа залучена до провадження як потерпілий або є особою, права та інтереси якої порушено чи може бути порушено внаслідок вчинення кримінального правопорушення. Заслужує на увагу досвід Німеччини щодо спеціалізації прокурорів. Законодавство Німеччини передбачає, що прокурори, які займаються кримінальними правопорушеннями у справах неповнолітніх, повинні пройти спеціальну підготовку та мати досвід у соціально-освітніх справах, пов'язаних з розвитком неповнолітніх, але на практиці багато департаментів додають власний батьківський досвід прокурора для досягнення цих спеціальних знань. Оскільки закон вимагає, щоб прокурори володіли спеціальними навичками у сфері розвитку неповнолітніх, зазвичай прокурор не починає свою кар'єру у відділі злочинів неповнолітніх.

В Україні відсутні ювенальні суди, проте є спеціалізація суддів, які розглядають кримінальні провадження відносно неповнолітніх. Важливим та необхідним є введення спеціалізації для слідчих суддів та суддів, які розглядають кримінальні провадження, де потерпілим або свідком є неповнолітній. КПК України потребує швидких змін у цій частині. На сьогодні дискусійним питанням є створення ювенальних судів в Україні, зарубіжний досвід деяких країн показує позитивні аспекти його створення, а на сучасному етапі становлення ювенальної юстиції в Україні потребує додаткового вивчення.

Адвокатура робить перші кроки до спеціалізації. Створений Центр «Адвокат дитини» ВША НААУ, проводяться спеціалізовані заходи підвищення кваліфікації, проте цього недостатньо для висококваліфікованої роботи з неповнолітніми. Відсутність спеціалізації може призвести до серйозних проблем у практиці, зокрема перешкоджання у проведенні заходів відновного правосуддя через недостатність знань, недотримання найкращих інтересів дитини, тощо.

В органах пробації існує ювенальна спеціалізація, яка теж потребує вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Веселов, М. Ю. "Адміністративно-правове забезпечення «ювенальної» спеціалізації учасників кримінального провадження." *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені ЕО Дідоренка* 4.88 (2019): 81-92.
2. Червінко М. В. «Правове та організаційно-тактичне забезпечення кримінального провадження, дружнього до дитини». Кваліфікаційна робота за здобуття наукового ступеня доктора філософії. Львів. 2023
3. Кримінально процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text)
4. Звіт про результати моніторингу судових процесів в Україні «Стандарти правосуддя, дружнього до дитини, та їх втілення в Україні (кримінальний аспект). 2021. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/9/488050.pdf>
5. Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству від 04.11.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0509905-20#Text>
6. Каталог тренінгових програм для прокурорів на I півріччя 2023 року https://ptcu.gov.ua/files/Catalog_Prokuroram_I-2023.pdf
7. Наказ від 30.09.2021 р. №309 Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21?find=1&text=неповнол#Text>
8. Декайло П., Бабій В. Процесуальні особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх. Актуальні проблеми правознавства. 2 (34)/2023 <http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/viewFile/1649/1709>
9. Проект «Шлях до впровадження правосуддя, дружнього до дитини».URL: <https://rm.coe.int/presentation-of-child-friendly-justice-methodology/1680a9769d>
10. Кісліцина І. О. "Актуальні питання діяльності ювенальних прокурорів в Україні." (2022).
11. Shawn Marie Boyne. The German Prosecution Service. *Guardians of the Law*.2014.249 p.
12. Закон України Про судоустрій і статус суддів від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19?find=1&text=неповн#Text>
13. Мозгова В. "Досвід створення та функціонування ювенальних судів на початку ХХ століття». (2014).
14. Овчарова Г. Б. Ювенальна юстиція: модельний ювенальний суд і відновлювальне правосуддя в проекті Харківського громадського центру «Молодь за демократію». URL: <https://www.viaduk.net/clients/vs.nsf/0/9157C39C63F623DFC3256FC6002E38E8>
15. Модельні суди: майданчик добрих справ. URL: https://mc.court.gov.ua/mc/model_results/works/1467180/
16. Оверчук С. В. "Розвиток ювенальної юстиції в Україні в контексті реалізації принципу спеціалізації судів." *Часопис Національного університету Острозька академія*. Сер.: Право 2 (2014).
17. Саленко О. В. Принцип спеціалізації у національній системі судоустрою. *Вісник кримінального судочинства*. № 3/2018. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2018_Salenko.pdf
18. Сілантьєва Е. Є. "Організаційно-правові проблеми принципу спеціалізації судів." (2014). Автореферат на здобуття наукового ступеня. 20 с.
19. Юсупова К. О. Кримінальні процесуальні та криміналістичні основи участі захисника в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. 2023.
20. Лакатош Н. Й.. Організаційно-правові основи ювенальної юстиції в Україні. Diss. Київ. 2019.
21. Ювенальна спеціалізація: елемент реформування системи юстиції щодо дітей та пріоритет в діяльності Центру «Адвокат дитини» ВША НААУ.URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/yuvenalna-spetsializatsiya-element-reformuvannya-systemy-yustytsiyi-shhodo-ditej-ta-priorytet-v-diyalnosti-tsentru-advokat-dytyny-vsha-naau>

22. Веселов, М. Ю. "Адміністративно-правове забезпечення «ювенальної» спеціалізації учасників кримінального провадження." *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені ЕО Дідоренка* 4.88 (2019): 81-92.
23. Семерак О.С. Ювенальна юстиція: проблеми впровадження та перспективи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. Випуск 44. Том 2. 2017
24. Encyclopedia of Juvenile Justice, edited by Marilyn D. McShane, and Frank (Trey) P., III Williams, SAGE Publications, Incorporated, 2002. ProQuest Ebook Central.
25. Baum, L. (2011). *Specializing the Courts* ([edition unavailable]). The University of Chicago Press. URL: <https://www.perlego.com/book/1834222/specializing-the-courts-pdf> (Original work published 2011)
26. Наказ від 01.06.2023 року № 150/445/2077/5/187 «Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність»
27. Стратегія Ради Європи з прав дитини на 2022–2027 рр.: «Права дитини на практиці: від стабільної реалізації до спільного новаторства». URL: <https://rm.coe.int/coe-strategy-for-the-rights-uk/1680a774c4>
28. Типове положення про сектор ювенальної пробації (редакція від 25.09.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1031-17#Text>
29. Новопокровська громада. Ювенальна пробація – що це? <https://novopokrovska-gromada.gov.ua/news/1621515644/>

